

Корупція як фактор загрози національній безпеці та суспільному ладу України

У всіх структурних підрозділах органів влади необхідно зупинити подальший розвиток та посилення такого негативного явища, як корупція. Для цього необхідно: пропагувати поважне ставлення особи, груп і суспільства в цілому до таких понять як свобода, справедливість, відповідальність, порядність, почуття особистої гідності; створити стандарти та норми, які визначають дії службовців; визначити межі соціальної відповідальності та описати небажану практику діяльності державних установ та поведінку державних службовців. Одним з вирішальних чинників зазначених перетворень є формування, розвиток та раціональне використання на всіх управлінських рівнях кадрів з високим рівнем моральної культури, компетентності і відповідальності.

Ключові слова: корупція; попередження; державна служба; державне управління.

Постановка наукової проблеми та її значення. Інтегрування України у світовий економічний процес вимагають постійного пошуку нових підходів до оновлення змісту діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

На наш погляд, ринкові процеси детермінували відродження та становлення таких соціальних статусів, як: «підприємець», «менеджер», діяльність котрих спирається на мораль власного інтересу, а реабілітація в масовій свідомості таких категорій, як «власний прибуток», «комерція», «власність», виникнення глибокої соціальної поляризації стимулюють розвиток корупції.

Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що при всіх здобутках у розробці теми, залишаються недостатньо розкритими проблеми структурно-функціональних основ існування корупції, яка стає загрозою національній безпеці, особливо в період глобальної трансформації українського суспільства, поверхово розкриваються специфічні суперечності, що стимулюють її процвітання в нашій державі.

Аналіз наукової літератури свідчить, що базові основи державно-управлінських підходів щодо визначення сутності корупції пронизує сьогодні всі сфери суспільного життя, розробляються в роботах українських вчених М. М. Логунової, М. І. Мельника, Є. В. Невмержицького, Н. Р. Нижник, І. І. Нинюк, В. М. Олуйка, Л. А. Пашко, М. І. Пірен, В. А. Ребкала, І. В. Розпутенка, С. М. Серьогіна та інших.

Формулювання мети та завдань статті. Метою статті вважаємо системне дослідження причин та наслідків впливу корупції на діяльність державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, узагальнення апробованого світового досвіду боротьби із корупцією, формулювання комплексу заходів по її ефективному попередженню в українському контексті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На наш погляд, сьогодні особливо важливим є те, що в науковій літературі широко дискутуються проблеми співвідношення свободи і рівності, правильного поняття соціальної справедливості саме з позицій визначення факторів, які стимулюють розвиток корупції і організаційно-правових особливостей боротьби з цим негативним явищем. Вважаємо, що в Україні корупція не повною мірою розглядається, як один із найважливіших факторів, що загрожує національній безпеці держави, негативно впливаючи на ефективність управління державних органів, підриваючи довіру народу до влади.

Звичайно, незаперечним є факт, що найбільшим ризиком для будь-якої країни є втрата державності. І це, на наш погляд, не є перебільшенням, адже, якщо вплив корупції на ключові сфери є визначальним, якщо корупційні способи вирішення державних справ стають домінуючими, тоді держава стає приреченою.

Корупція може бути причиною відставки як окремих посадових осіб, так і цілих урядів. Світова історія дає багато прикладів, коли лише оприлюднення фактів корупції або початок їх офіційного розслідування робили те, що не було під силу всенародним виборам, рішенням

парламентів чи глав держав. А це може потягнути за собою суттєві зміни у внутрішній і зовнішній політиці держави.

На наш погляд, у зовнішній сфері наслідками корупції можуть бути: втрата країною політичних та економічних позицій на міжнародній арені; погіршення її іміджу; перешкоди у вступі в авторитетні та престижні міжнародні організації або виключення з них; міжнародна ізоляція та застосування міжнародних санкцій; скорочення чи навіть повне припинення зовнішніх інвестицій.

Зрештою – країна з високим рівнем корупції «котиться» на узбіччя світового розвитку. Як відомо, в Україні, впродовж багатьох років, впливові міжнародні організації звертали увагу саме на проблему корупції як одну з головних перешкод отримання інвестицій, інтегрування її у міжнародні структури. Шляхи боротьби з корупцією, ми вбачаємо не лише в посиленні засобів державно-правового впливу, але й в обмеженні корпоративної влади чиновників, стабільному і незалежному суспільному контролі.

Незаперечною є думка про те, що наслідки від корупції в середині країни є руйнівними і небезпечними, передусім, у соціальній сфері, де поглиблюється соціальна нерівність громадян, збільшується соціальна напруга в суспільстві. [6]. Корупція стає одним із основних чинників роздвоєння суспільства, умовно кажучи, на офіційне і неофіційне, внаслідок чого в рамках суспільства паралельно співіснують дві соціальні підсистеми: одна з них базується на правових та моральних засадах, інша – на використанні протиправних засобів. У такому контексті корупцію можна визнати тінню офіційної (легітимної) влади, а частину влади, уражену корупцією, – тінню владою. Якщо оцінювати стан справ в Україні з цієї позиції, то слід зазначити, що співвідношення офіційної і неофіційної підсистем свідчить про надзвичайно небезпечну ситуацію, що склалася в нашій державі.

Політичні наслідки корупції проявляються в тому, що вона, насамперед, знижує рівень легітимності політичної влади, порушує принципи її формування і функціонування, породжує відчуження влади від народу, підпорядковує державну владу окремим особам, а не народу [6].

Не є таємницею, що саме державні службовці виконують головну функцію в державі, оскільки вони забезпечують внутрішню і зовнішню безпеку, ефективне функціонування інфраструктури економіки, формують соціально-психологічний клімат суспільства. І тому, кожній посадовій особі, як зазначає Н. Р. Нижник, повинно бути притаманним загострене почуття справедливості, яке повинно бути, передусім, в двох аспектах: критичній професійній оцінці поведінки оточуючих людей і критичній самооцінці власних дій по відношенню до громадян, які пов'язані з нею, залежать від неї і чекають відповідного задоволення своїх інтересів [4]. Адже саме в Конституції України продекларовано, що людина, її права та свободи становлять в державі найвищу соціальну цінність [1]. На їхнє забезпечення та гарантовану реалізацію має бути спрямована вся державна діяльність і, насамперед, у сфері державного управління.

Незаперечним є факт, що чинники, які стимулюють розвиток корупції, завжди викликали підвищений інтерес у суспільстві. Як зазначає М. І. Мельник, корупція є соціальним явищем, яке постійно видозмінюється. Вона надзвичайно живуча. Таємниця тривалості «життя» корупції, як, власне, її існування взагалі, поєднує в собі такі складові: по-перше, у природі людини, у її, передусім, психологічній та соціальній недосконалості, у її бажанні задовольнити свої потреби за рахунок когось іншого, використовуючи при цьому владні повноваження; по-друге, у соціальній природі держави як публічній надбудові над суспільством, недосконалості держави як суспільної інституції, зрештою – у можливостях скористатися владою на власний розсуд [6].

Жодна із соціально-політичних і економічних систем не мала, не має і не може мати повного імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги та прояви, а також можливості її впливів на соціальне життя.

Не можна не погодитись із словами М. І. Мельника, який підкреслює, що корупція буде існувати доти, доки буде існувати публічна влада. Відмінність різних держав у цьому плані полягає не у наявності чи відсутності корупції як такої, а в її масштабах, характері корупційних проявів, впливі корупції на економічні, політичні, правові та інші соціальні процеси. Він наголошує, що завжди знайдуться несумлінні чиновники, які прагнутимуть у приватних цілях скористатися можливостями публічної влади [6].

Вважаємо, що корупція, це, насамперед, дії посадової особи, які характеризуються, передусім, управлінськими підходами державного службовця, де нівельовані етичні стандарти стосовно проблем, що виникають в процесі організації, самостійному прийнятті управлінських рішень, тобто виконанні службових обов'язків.

Як вже зазначалось вище, науковцями, багатьма політиками, державними діячами, у тому числі керівниками правоохоронних органів, ефективність протидії корупції передусім пов'язувалась із законодавчим визначенням поняття «корупція». З огляду на це, почали висловлюватись і реалізовуватись відповідні законодавчі пропозиції, однак через відсутність глибоких наукових досліджень цієї проблеми у більшості випадків вони не відзначались науковою обґрунтованістю і правовою бездоганністю.

Вибірково аналізуючи міжнародні документи, які спрямовані на протидію корупції та практики антикорупційної діяльності інших держав, ми зустрічаємо наявність різних підходів до розуміння такого соціального явища як корупція.

Як приклад, у Резолюції «Практичні заходи боротьби з корупцією», підготовленій Секретаріатом 8 конгресу ООН з попередження злочинності і ставлення до правопорушників (Гавана, серпень-вересень 1990 р.), під корупцією розуміється «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що виявилось у протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності [3].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови чітко виписано, що корупція – це пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення. Підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [9, с. 457].

Виходячи з вищевикладеного, ми приходимо до висновків, що під корупцією слід розуміти аморальне явище, яке охоплює цілеспрямоване здійснення або нездійснення будь-якої дії при виконанні службових обов'язків, вимагаючи та приймаючи при цьому, насамперед, незаконні матеріальні стимули.

На наш погляд, в цій ситуації, коли суспільство піддано тотальній корозії корупції, де розхитується безпека держави, особлива роль, як чинника стримувань цього негативного явища, належить моральній культурі державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, де одним з основних завдань є етичні підходи у вирішенні будь-яких управлінських завдань.

Сьогодні, коли для більшості людей свобода від злиднів і голоду стала важливішою за інші свободи, а право на працю важливіше за інші права, створюються особливі умови для поширення корупції.

На нашу думку, ми втрачаємо соціальну совість і скромність як найточніших індикаторів соціальної відповідальності особистості, маємо на увазі непомірну комфортність самопочуття певного прошарку удачливих суб'єктів, які причетні до влади, більшість з яких не соромиться хизуватись своїм розкішним життям, на тлі масового знедолення населення [9, с. 131].

Звичайно, зупинити цей процес деморалізації суспільства надзвичайно складно. Особливістю сьогодення є занепад соціально-побутової моралі, втрачаються цінності й норми, що віками відточувала народна мудрість, нівелюється розуміння моральної культури як системи плідних для людської еволюції заборон і стримувань [9, с.131].

Незаперечною є думка проте, що корупція постала в центрі політичного життя, глибоко пустила свої корені і перетворилась на «підпільний обмін», який майже набув офіційного статусу, що в наш час дуже важко приховати від сторонніх очей [9, с. 130]. Сьогодні, особливо важливим є недопущення, щоб корупція із соціальної аномалії (патології) поступово перетворилась на щоденне правило і виступала як звичний спосіб вирішення життєвих проблем, нормою функціонування влади і способом життя значної частини членів суспільства [7].

Отже, корупція сьогодні залишається надзвичайно серйозною політичною та соціальною проблемами в Україні, підриваючи при цьому рівень національної безпеки держави.

Вважаємо, що підвищення довіри і впевненості громадян в органах влади, можна досягнути на основі:

- узаконення накладання санкцій за неетичну поведінку;
- унеможливлення неетичних вчинків шляхом осудження їх та покарання;
- виховання чуйності і підготовленості державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування до більш етичних варіантів прийняття управлінських рішень;
- усунення невпевненості щодо вибору між етичною і неетичною поведінкою;
- розвитку аналітичних здібностей щодо визначення етичного і ціннісного результату;
- допомоги службовцям вирішувати дилеми та розуміти сутність взаємозв'язку стосовно етики вчинку і етики власного інтересу;
- підвищувати моральний розвиток державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Виходячи з цього, стає зрозумілим, що корупція в своїй основі немає нічого спільного з етичними стандартами, з таким поняттям як людська совість, тобто розумінням ставлення до добра і зла.

Корупція породжує у психології громадян відчуття безсилля, беззахисності перед державою, її окремими інститутами, посадовими та службовими особами.

Морально-психологічні наслідки корупції проявляються в тому, що вона є потужним фактором деморалізації суспільства, девальвації моральних цінностей, нищить духовні та моральні устої, тобто стає основним чинником загрози національній безпеці.

Звичайно, значним кроком на шляху зміцнення управління державою стане прийняття нового Закону України «Про державну службу».

Незаперечним є факт, що особливим морально-стримуючим (регулюючим) фактором, що забезпечує належний рівень в діяльності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, є прийняття ними присяги.

Діяльність державного апарату та їх працівників обумовлена положеннями Конституції України, зокрема статтею 19 розділу 1 «Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством» [1].

Отже, органи державної влади і місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні діяти виключно в межах, визначених відповідними видами правих норм. Їх діяльність має бути максимально повно і точно визначена, врегульована, регламентована з тим, щоб упередити можливість з будь-яких причин завдати шкоди особі, суспільству чи державі.

Таким чином, органи державної влади та місцевого самоврядування, як зазначено у статті 19, зобов'язані діяти тільки на підставі, в обсязі та у спосіб, які передбачені Конституцією та Законами України, оскільки їх повноваження, функції, права і обов'язки підпорядковані, зрештою, служінню особі, суспільству і державі [1].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вважаємо, що загрозою національній безпеці став кризовий стан суспільства, що викликав девальвацію всієї правової системи, яка характеризується запізнілим, суперечливим законодавством. Несумлінне ставлення до державно-суспільних обов'язків призвели до різкого падіння регулятивних можливостей права, його престижу. Правовий нігілізм, корупція, а не моральна культура, стали нормою діяльності державних структур, що різко знизило якість державного управління і контролю.

На наш погляд, більшість з цих проблем можливо вирішити за умови ефективного використання історичного досвіду інших держав, зокрема, країн Балтії, Німеччини, Республіки Польща, який переконливо свідчить, що керівництво та громадськість цих країн, з давніми традиціями демократії, приділяє особливу увагу питанням моральної культури в управлінні, що віддзеркалює наявність чи відсутності корупції в цих європейських державах.

Отже, узагальнюючи вищевикладене, варто зазначити, що у всіх структурних підрозділах органів влади необхідно зупинити подальший розвиток та посилення такого негативного явища як корупція.

Для цього необхідно:

пропагувати систему цінностей – поважне ставлення особи, груп і суспільства в цілому до таких понять як свобода, справедливість, лояльність, відповідальність, очікувана якість послуг, конфіденційність, ефективність служби, порядність, почуття особистої гідності;

створити стандарти та норми (або регулятори етики) – принципи та механізми, які визначають дії службовців як підлеглих так і керівників (закони, кодекси етики тощо);

визначити характер стосунків із зовнішнім середовищем, в яких відбувається діяльність державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, що охоплює політичні, соціальні, культурні, професійні особливості;

забезпечити умови для формування моральної культури, тобто певної поведінки різноманітних форм діяльності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, які зорієнтовані на загальнолюдські цінності суспільства або окремих груп, відповідно до потреб держави;

визначити межі соціальної відповідальності та описати небажану практику діяльності державних установ та поведінку державних службовців.

Отже, у підсумку варто зазначити, що одним з вирішальних чинників зазначених перетворень є формування, розвиток та раціональне використання на всіх управлінських рівнях кадрів з високим рівнем моральної культури, здатних компетентно і відповідально виконувати управлінські функції,

впроваджувати новітні технології, сприяти інноваційним процесам відповідно до потреб розвитку держави.

У своїй основі український народ залишається позитивно зорієнтованим, здатним до соціальної солідарності, спраглим правди й справедливості, не сприймає жорстокості і безсоромності, відчуває межу між морально дозволеним і недозволеним, між добром і злом і не втратив почуття краси і потреби в ній. На нашу думку, тут закладений основний соціально-етичний резерв, який допоможе подолати корупцію, тобто зміцнювати національну безпеку держави [9, с. 133].

Джерела та література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Про державну службу: Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4050 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4050-17>.
3. Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва: Резолюція ООН від 07 вересня 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_785.
4. Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи: монографія / За заг. ред. Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук. – Д.: Моноліт, 2009. – 384 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
6. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія / М. І. Мельник. – К.: Атіка, 2001. – 304 с.
7. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія / М. І. Мельник. – К.: Юридична думка, 2004. – 400 с.
8. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія / Є. В. Невмержицький. – К.: КНТ, 2008. – 368 с.
9. Розвиток культурного потенціалу державних службовців в Україні: наукові праці / За заг. ред. В. А. Ребкала. – К.; Житомир: Полісся, 2002. – 244 с.

Нинюк М., Нинюк І. Коррупция как фактор угрозы национальной безопасности и общественному строю Украины. Во всех структурных подразделениях органов власти необходимо остановить дальнейшее развитие и усиление такого негативного явления, как коррупция. Для этого необходимо: пропагандировать систему ценностей, основанной на уважительном отношении лица, групп и общества в целом к таким понятиям, как свобода, справедливость, лояльность, ответственность, ожидаемое качество услуг, конфиденциальность, эффективность службы, порядочность, чувство собственного достоинства; создать стандарты и нормы (правовые и профессионально-этические), принципы и механизмы, которые определяют действия государственных служащих (законы, кодексы этики и т.д.); определить характер отношений с внешней средой, в которых происходит деятельность государственных служащих и должностных лиц местного самоуправления, охватывая политические, социальные, культурные, профессиональные особенности; обеспечить условия для формирования нравственной культуры государственных служащих и должностных лиц местного самоуправления, ориентированной на общечеловеческие ценности общества или отдельных групп, в соответствии с потребностями государства; определить границы социальной ответственности и описать нежелательную практику деятельности государственных учреждений и поведения государственных служащих. Одним из решающих факторов указанных преобразований является формирование, развитие и рациональное использование на всех управленческих уровнях кадров с высоким уровнем нравственной культуры, способных компетентно и ответственно выполнять управленческие функции, внедрять новейшие технологии, способствовать инновационным процессам в соответствии с потребностями развития государства.

Ключевые слова: коррупция; предупреждение; государственная служба; государственное управление.

Nyniuk M., Nyniuk I. Corruption as a Factor of Threat to National Security and Social Order in Ukraine. The article deals with negative influences of corruption on the society. The author states that in all structural units of government it is necessary to stop further development and strengthening of such negative phenomena as corruption by promoting the following system of values: respectful attitude of individuals, groups and society at large to such concepts as freedom, justice, loyalty, responsibility, expected

quality of services, confidentiality, service efficiency, honesty, self-respect; create standards and regulations - the principles and mechanisms that determine the actions of employees both subordinates and managers (laws, codes of ethics, etc.); determine the nature of the relationship with the environment, in which the activity of civil servants and local government officials is performed, covering the political, social, cultural and professional spheres; provide conditions for the formation of moral culture that is diverse forms of civil servants and local government officials certain conduct oriented at universal values of society or separate groups according to the needs of the state; determine the boundaries of social responsibility and to describe undesirable practical activities of state institutions and the behavior of civil servants One of the According to the author one of the decisive factors of these transformations is the selecting, development and rational use of management staff with high moral culture, able to perform administrative functions at all levels competently and responsibly, introducing new technologies, promote innovative processes to meet the needs of the state development.

Key words: corruption; warning; public service; governance, state administration.